XXXIX JORNADES
D'ESTUDIS HISTÒRICS LOCALS

SANÇ I DE MALLORCA

El regne de Mallorca i la Mediterrània a l'inici del segle XIV

Mallorca
19, 20 i 21 de setembre de 2024

Coordinació de les jornades:
Jordi Maíz Chacón

Ho edita:

Govern de les Illes Balears
Conselleria de Turisme, Cultura i Esports

institut d'estudis balearics

Palma, 2025

Sanç I de Mallorca, una mirada a la gestió del regne

Jordi MAÍZ CHACÓN

A la memòria de l'amic i estimat mestre
Jaume Serra i Barceló (1951-2025)

Resum

El regnat de Sanç I de Mallorca (1311-1324) es defineix per un govern enfocat en la consolidació administrativa i la gestió d'un regne fràgil. Va implementar reformes destacades, com la divisió entre la Universitat de la Ciutat i la Universitat Forana, per millorar la representació i l'organització econòmica. En l'àmbit econòmic, va afrontar la crisi financera mitjançant subsidis municipals, reformes fiscals i la controvertida confiscació de béns de la comunitat jueva, una mesura que va generar tensions, però que buscava pal·liar la situació del tresor reial. La creació de la flota del pariatge i el programa del reforç de la mercaderia també són un signe de la seva gestió. Malgrat els seus esforços, el regnat va estar marcat per les pressions polítiques i militars externes, especialment de la Corona d'Aragó, i per les disputes internes derivades de les tensions socials i religioses de l'època.

Paraules clau: Sanç I de Mallorca, reformes administratives, confiscació de jueus, Universitat de la Ciutat, Universitat Forana

Abstract

The reign of Sanç I of Mallorca (1311–1324) was defined by a government focused on administrative consolidation and the management of a fragile kingdom. He implemented significant reforms, such as the division between the *Universitat de la*

Ciutat and the *Universitat Forana*, aimed at improving representation and economic organization. Economically, he addressed the financial crisis through municipal subsidies, fiscal reforms, and the controversial confiscation of property from the Jewish community—a measure that caused tensions but sought to alleviate the royal treasury's struggles. The establishment of the «pariatge» fleet and the reinforcement of trade further characterized his governance. Despite his efforts, the reign was marked by external political and military pressures, particularly from the Crown of Aragon, and internal disputes stemming from the social and religious tensions of the time.

Keywords: Sanç I of Mallorca, administrative reforms, confiscation of Jewish property, *Universitat de la Ciutat*, *Universitat Forana*

Sanç de Mallorca, temps de transició i desafiaments polítics

Sanç I de Mallorca, segon fill de Jaume II de Mallorca i Esclarmonda de Foix, va ser una figura rellevant en el context polític i dinàstic de la Corona de Mallorca durant les primeres dècades del segle xiv. El seu regnat (1311-1324) va estar marcat per una sèrie d'esdeveniments i decisions que van tenir un impacte profund en l'evolució del regne, incloent-hi relacions amb altres potències mediterrànies i una estratègia orientada a consolidar la posició de la Casa de Mallorca en un context geopolític força complex. Sanç va néixer el 1277 a Fromigueres —entre Perpinyà i Puigcerdà—, com a segon fill de Jaume II de Mallorca i Esclarmonda de Foix. El seu germà gran, l'infant Jaume de Mallorca (1274-1330), va optar per una vida religiosa com a monjo franciscà i va renunciar al dret de successió a la corona de Mallorca el 1299.[1] Aquesta situació va col·locar Sanç en una posició estratègica dins de la dinastia, i el seu futur regnat va ser modelat per les tensions polítiques i els conflictes interns i externs. Un dels esdeveniments més importants de la seva infància va ser el conflicte derivat de la conquesta de Sicília, que va desencadenar una croada impulsada per França i el Papa contra la Corona d'Aragó. Aquesta guerra va tenir greus conseqüències per a la Casa de Mallorca, ja que el rei Jaume II va veure com la seva corona de Mallorca era confiscada per part de Pere el Gran d'Aragó. El rei Jaume II va ser capturat i tancat a Torroella de Montgrí, un esdeveniment que probablement va influir en la visió que Sanç va tenir sobre la importància de mantenir bones relacions amb els seus veïns i aliats per garantir l'estabilitat del regne.

---

1 Des de perspectives diferents veure: Santamaría Arández, Á. (1970). «Mallorca en el siglo xiv». *Anuario de estudios medievales*, *7*, 165-238; Santamaría Arández, Á. (1976). «Sobre la dinastía de Mallorca». A: *Baleares: Antología de temas* (Vol. 2, p. 25-83); Martínez Ferrando, J. E. (1960). *La tràgica història dels reis de Mallorca. Jaume I, Jaume II, Sanç, Jaume III, Jaume IV*. Aedos; Cateura Bennàsser, P. (2006). Dinastía de Mallorca (1276-1343). A: *La Corona de Aragón: Siglos xii-xvii* (p. 61-78). Generalitat Valenciana.

El 1304, Sanç es va casar amb Maria de Nàpols, una aliança matrimonial que va ser estratègicament important per enfortir la posició de la Casa de Mallorca en el context mediterrani.[2] Aquest matrimoni no només va unir les cases reials de Mallorca i Nàpols, sinó que també va servir per enfortir les relacions comercials i polítiques entre ambdues regions. La seva germana Sanxa, que també es va casar el mateix any amb Robert I de Nàpols, va contribuir a consolidar encara més aquests vincles. Segons l'historiador Tudela, aquesta política matrimonial responia a objectius específics, com enfortir el comerç de Mallorca cap a la Mediterrània central i oriental, i pacificar la zona mitjançant aliances fortes.[3] Aquestes aliances eren crucials per assegurar la prosperitat econòmica i la seguretat política del regne de Mallorca, en un moment en què les tensions amb Aragó i altres poders regionals eren constants. Tot fa pensar que les aliances de Sanç amb Nàpols no eren només un gest de consolidació política, sinó que també responien a objectius econòmics i geopolítics clars.[4] En primer lloc, es va intentar enfortir el comerç de Mallorca amb la Mediterrània central i oriental, una regió clau per a l'economia de l'illa. A través de les seves relacions amb Nàpols, es va oferir tracte de favor als comerciants mallorquins, creant una xarxa comercial que beneficiava la Casa de Mallorca i consolidava la seva influència a la zona. En segon lloc, l'objectiu de pacificar la zona va ser una prioritat per al regnat de Sanç. La Mediterrània occidental es trobava en un estat de continuada tensió, i la Casa de Mallorca va necessitar estabilitzar les relacions amb els seus veïns per evitar nous conflictes i consolidar el regne internament. Així, les aliances diplomàtiques i els acords amb Nàpols tenien com a objectiu no només reforçar el comerç i la prosperitat econòmica, sinó també garantir un clima de pau i seguretat a la regió. Des de 1305 i fins a la mort del seu pare, l'infant i hereu de la Corona de Mallorca va completar la seva formació personal amb la responsabilitat de la gestió dels afers reials. Els primers anys del segle XIV van ser testimonis d'una política reformadora i constructiva a la Corona, que va resultar especialment enriquidora per a l'experiència de gestió de Sanç.

El 29 de maig de 1311, Jaume II de Mallorca va morir a la capital insular dels seus dominis. El govern del nou monarca va començar a finals de maig i, només tres

2 Campaner y Fuertes, Á. (1881). *Cronicon mayoricense. Noticas y relaciones históricas de Mallorca desde 1229 á 1800*. Est. Tipógrafico de J. Colomar y Salas Editor, p. 113.

3 Tudela Villalonga, L. (2005). «El regnat dels ultims anys de Jaume II de Mallorca (1298-1311): Iniciatives de la Monaquia en el comerç i la indústria local», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, *26*, p. 307–326.

4 Ibídem.

setmanes després, ja havia jurat tots els privilegis concedits als jueus de Mallorca,[5] amb la qual cosa es va reafirmar el seu compromís amb la comunitat jueva. Poc després Sanç es va veure confrontat amb la notícia de l'expulsió dels jueus de França, que va arribar a Mallorca durant l'estiu de 1311. Aquest esdeveniment probablement va tenir un impacte significatiu en les relacions entre la comunitat jueva i les autoritats mallorquines. La possibilitat que grups afins al monarca intentessin sembrar un clima de temor envers els jueus és plausible, especialment en un context de tensions internes i externes que podien haver influït en la política reial. La situació dels jueus a França va ser probablement aprofitada com a justificació per aplicar mesures de control i pressió sobre la comunitat jueva de Mallorca. Les accions adoptades pel rei Sanç podrien ser interpretades com una estratègia econòmica, disfressada sota un pretext religiós. L'anàlisi dels dictàmens reials posteriors suggereix que aquestes mesures tenien com a objectiu obtenir recursos econòmics per finançar la flota balear, satisfer els préstecs amb Aragó i assegurar el control sobre les contribucions fiscals municipals. Des d'aquesta perspectiva, la confiscació dels béns jueus no va ser una simple reacció desordenada, sinó una maniobra calculada per gestionar de manera eficient les finances reials i municipals.[6] El govern del nou monarca es va iniciar finals de maig i tres setmanes més tard ja havia jurat tots els privilegis dels jueus de Mallorca: «A través de nosaltres i els nostres, lloem, aprovam, ratifiquem i enfortim i confirmem tots els jueus i tota la comunitat de jueus de Majorica».[7] A les acaballes de 1311, Jaume II d'Aragó, des de Barcelona, escriu al rei Sanç sobre el procés contra el jueu mallorquí Sachelinus per falsificar moneda.[8]

Sanç de Mallorca i l'estratègia pragmàtic de govern

El regnat de Sanç de Mallorca es va caracteritzar per una política que combinava eformes internes i un complex joc diplomàtic amb altres potències mediterrànies, especialment la Corona d'Aragó i el Regne de França. Encara que el rei demostrà capacitat intel·lectual i habilitat política, la seva manca de subtilesa en situacions que requerien un enfocament més calculat va limitar l'eficàcia d'algunes de les seves ac-

5 Morel Fatio, A. (1882). «Notes et documents pour servir à l'Histoire des juifs des Baléares, sous la domination aragonaise, du xiiie au xve siècle», *Revue Des Etudes Juives*, 4, p. 31–56.

6 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, *36*, p. 122–148.

7 Morel Fatio, A. (1882). «Notes et documents pour servir à l'Histoire des juifs des Baléares, sous la domination aragonaise, du xiiie au xve siècle», *Revue Des Etudes Juives*, 4, p. 31–56.

8 Estal, J. M. del. (2009). *Itinerario de Jaime II de Aragón (1291-1327)*. Institución 'Fernando el Católico'.

cions. Com el seu pare, Sanç es va enfrontar a importants reptes polítics, però en un context menys bel·ligerant. Tot i les dificultats diplomàtiques que van sorgir durant el seu mandat, la seva arribada al tron es va produir de manera tranquil·la, en contrast amb els inicis més tumultuosos de Jaume II. Aquesta estabilitat inicial va permetre a Sanç adoptar un estil de govern més orientat al diàleg, especialment amb institucions locals com la Universitat de Mallorca.

Quina era la situació de partida? Un dels aspectes clau, que remet al mandat del seu are, Jaume II de Mallorca, va ser la promulgació de les Ordinacions de 1300, un pla de colonització interior que preveia la construcció de noves pobles i viles amb 100 veïnats. Aquestes ordenacions es van dissenyar per a reactivar l'economia agrària, promoure la defensa del regne i modernitzar la infraestructura urbana de Mallorca[9] a la vegada que redistribuiria la població i suposava un augment de la recepció de rendes reials a la zona.[10] Hom pot considerar que després de les dificultats econòmiques derivades de la conquesta cristiana, les Illes Balears es trobaven en una situació de desequilibri econòmic i social.[11] La Fundació de Viles, emparada per les Ordinacions de 1300, va buscar restaurar aquest equilibri a través de la creació de noves viles i la revitalització de l'activitat agrària. A través d'aquest procés, es pretenia garantir l'autosuficiència i establir les bases per al creixement sostenible de la regió. Les Ordinacions de 1300 també van impulsar una profunda transformació de l'economia agrària.[12] A través de la introducció de noves normatives, es va buscar no només l'autoabastament, sinó també el desenvolupament de matèries primeres per a la indústria tèxtil, un sector incipient a l'illa. Aquesta iniciativa va suposar una adaptació de les tècniques agrícoles i la promoció de cultius específics per afavorir

---

9 Vegeu: LÓPEZ BONET, J. F. (1982). «Les ordinacions de Jaume II per a l'establiment de noves viles a Mallorca (1300)», *Estudis baleàrics*, *6*, 131-156; ALOMAR ESTEVE, G. (1976). *Urbanismo regional en la Edad Media: Las «ordinacions» de Jaime II (1300) en el Reino de Mallorca*. Gustavo Gili.

10 MAS FORNERS, A. (2002). «Les ordinacions, una reforma agrària». A: *Jaume II i les Ordinacions de l'any 1300* (p. 149-162). Consell de Mallorca; MAS FORNERS, A. (2012). «Les Ordinacions de Jaume II. Una aproximació des de la perspectiva de la història agrària». A: *XXX Jornades d'Estudis Històrics Locals: Jaume II i Sanç I. Dues actituds, un mateix projecte* (p. 175-196). Institut d'Estudis Baleàrics; i MAS FORNERS, A. (2018). «Les Ordinacions d'en Jaume II (1300): La segona colonització del reialenc de Mallorca». A: *Territori i societat: El paisatge històric, VIII* (p. 147-199). Universitat de Lleida.

11 CATEURA BENNÀSSER, P. (1997). «Las cuentas de la colonización feudal (Mallorca, 1231-1245)», *En la España medieval*, 20, p. 57-142.

12 MAS FORNERS, A. (2012). «Les Ordinacions de Jaume II. Una aproximació des de la perspectiva de la història agrària». A: *XXX Jornades d'Estudis Històrics Locals: Jaume II i Sanç I. Dues actituds, un mateix projecte*, p. 175-196.

la producció industrial.[13] En el context d'inseguretat territorial, les Ordinacions de 1300 van introduir mesures per millorar la defensa del regne, tant marítima com terrestre. La creació de fortaleses i la millora de les infraestructures defensives es van contemplar com a instruments per protegir les fronteres i consolidar la seguretat interna del regne.

Un dels primers desafiaments de Sanç va ser respondre a les demandes dels jurats de la Universitat de Mallorca, que volien recuperar l'autonomia recollida a la carta municipal de 1249. Tot i que el sistema instaurat per Jaume II al 1300 havia reforçat el control reial sobre el municipi, Sanç buscava establir una relació més cordial amb els mallorquins. Amb la mort de Jaume II de Mallorca, una de les primeres demandes dels Jurats de Mallorca va ser la recuperació de la Carta Municipal de 1249. L'argument era clar: el control extraordinari que l'administració reial havia exercit sobre el municipi formava part del passat, i la fidelitat del municipi a les iniciatives del difunt monarca era indiscutible. La situació del nou rei, Sanç I de Mallorca, era força diferent de la del seu predecessor. El nou monarca havia heretat els territoris sense grans dificultats ni oposicions, i el jurament reial de 1311 havia establert un cert control de la monarquia sobre els Jurats, incloent-hi la seva designació sota l'autoritat del lloctinent reial. Aquesta qüestió no era menor, ja que permetia al monarca mantenir un cert domini sobre el sistema fiscal.[14] Tot i això, aquesta situació va ser de curta durada.

El juliol de 1312 a Barcelona, Jaume II, rei d'Aragó, i Sanç I, rei de Mallorca, ratifiquen, amb un acord solemne, les relacions feudals entre ambdós regnes.[15] El text estableix que el Regne de Mallorca, incloent-hi les illes adjacents —Mallorca, Menorca i Eivissa—, així com els comtats de Rosselló, Cerdanya, Conflent, Vallespir i altres territoris continentals, es mantindrien com a feu del Regne d'Aragó. Aquesta subordinació política s'inscriu en una tradició anterior, ja que es confirmen i revaliden els acords signats el 1279 i el 1298, que ja havien establert les bases d'aquesta relació feudal. Entre els elements centrals de l'acord destaca la reconstrucció explícita del vassallatge per part de Sanç I, qui reconeix el seu estatus de feudatari del rei d'Aragó. Aquesta obligació inclou el jurament de fidelitat i l'homenatge feudal tant per part del mateix Sanç com dels seus successors. Alhora, es garanteix que el Regne de Mallorca i les seves possessions es mantinguin sota el domini directe de Sanç I, però sempre en qualitat de feu dependent d'Aragó. Aquesta relació, però, es modula

13 López Bonet, J. F. (2003). «Els nuclis urbans a la part forana en el repoblament de Mallorca (s. xiii-xiv)». A: *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. 3, p. 461-496. Universitat de Barcelona.

14 Arxiu del Regne de Mallorca, Codex 2, Sant Pere, 18r-18v.

15 Mut, V. (1840). *Historia general del Reino de Mallorca*. Imp. Nacional. Vol. III, 7.

amb l'establiment d'excepcions específiques, com en el cas dels béns alodials, que queden exclosos del sistema feudal.

El desembre de 1312, els jurats van aconseguir que Sanç es comprometés a permetre que el lloctinent intervingués, per última vegada, en l'elecció de jurats i consellers durant les festes de Nadal. A més, el monarca va assegurar que, quan fos present a Mallorca, discutiria amb els jurats el sistema d'elecció a aplicar, fets que van precipitar la restauració de la Carta Municipal de 1249.[16] A més, es va acordar prorrogar les imposicions econòmiques establertes dos anys abans per Jaume II de Mallorca, reforçant l'autonomia dels Jurats en la gestió municipal. Paral·lelament, es va crear el Sindicat de Fora, un nou organisme amb facultats per supervisar les decisions dels jurats,[17] generant a mitjà i llarg termini un equilibri de poder dins de l'illa de Mallorca i afavorint les protestes provinents de la part forana.[18]

Durant el Nadal de 1313 es va dur a terme l'elecció dels jurats i consellers seguint les disposicions establertes a la carta municipal de 1249, un esdeveniment que representava una victòria per al municipi. Malgrat la restauració de l'autonomia municipal, el monarca va demostrar una notable habilitat per assegurar-se fonts pròpies de finançament. En aquest context, va apropiar-se de la contribució fiscal de la minoria jueva, que, malgrat residir majoritàriament a Ciutat, no contribuiria a la fiscalitat municipal, sinó directament a les arques reials. Álvaro Santamaría argumentava que l'estructura municipal establerta després de la conquesta, amb un municipi que abastava tota l'illa de Mallorca, responia adequadament a les necessitats immediates de la conquesta.[19] Inicialment, la ciutat de Mallorca era l'únic nucli urbà de rellevància demogràfica i el principal centre de poder a l'illa. Per aquest motiu, organitzar l'administració municipal seguint el model de la ciutat, tant pel que fa al territori com a la gestió, semblava l'opció més raonable i adequada a les circumstàncies del moment.

L'any següent, 1314, la Universitat de Mallorca va comprometre's a oferir un subsidi de 200.000 sous al rei, que s'abonaria en quatre terminis anuals de 50.000 sous cadascun. El 20 de juny, el monarca va acceptar aquesta contribució, tot i que en

16 Vegeu una perspectiva més àmplia a: Planas Rosselló, A. (2005). *Los jurados de la Ciudad y el Reino de Mallorca: 1249-1718*. Lleonard Muntaner.

17 Cateura Bennàsser, P. (2003). «Fiscalidad en el Reino de Mallorca (1300-1360)». A: *XVII Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Actas, III*, p. 175–188. Universitat de Barcelona.

18 Morro Veny, G. (1997). *Mallorca a mitjan segle xv. El sindicat de fora i l'alçament forà*. Documenta Balear.

19 Santamaría Arández, Á. (1980). «Sobre la institucionalización de las asambleas representativas de Mallorca», *Anuario de Historia del Derecho Español*, 50, p. 206-302.

el document reial no es mencionava cap autorització específica per recaptar impostos mitjançant una derrama. Aquest fet marcava un canvi aparent en les relacions entre la Corona i el municipi. Tanmateix, a efectes pràctics, la situació va quedar en mans dels jurats, que van ordenar el pagament dels diners a través dels impostos ja vigents. Al cap de poc, el 1315, Sanç va dictar tres sentències arbitrals que van establir una nova organització municipal.[20] Per una banda, es va dividir el territori en dues institucions separades: la Universitat de la Ciutat, formada pels jurats i el consell de la ciutat, i la Universitat Forana, que representava els municipis de l'interior de l'illa i estava formada pels síndics i el consell del sindicat. El Sindicat de Fora fou una institució única al Regne de Mallorca, es va crear en virtut de dues sentències arbitrals dictades per Sanç I el 29 de juny i el 23 de juliol de 1315.[21] El Consell General es va formar amb membres tant del consell de la ciutat com del consell del sindicat. En aquest òrgan, la representació forana es va limitar a una tercera part del total de seients, i les decisions es prenien per vot majoritari. També es van establir normes estrictes per controlar les finances municipals. Els jurats van perdre la facultat de gestionar lliurement els fons i es va implantar l'obligatorietat de rendir comptes. També es van definir les despeses específiques de la ciutat, les de la part forana i les despeses comunes, amb caixes separades per a cadascun d'aquests àmbits. En el cas de les despeses compartides, la càrrega fiscal es va distribuir assignant dues terceres parts a la ciutat i una tercera part a la Universitat Forana.[22] Les sentències de 1315 van establir una estructura politicoinstitucional basada en dues grans entitats: el Consell de la Ciutat i la Juraria, per una banda, i el Consell del Sindicat de Fora, per l'altra. Tot i que aquest darrer es mantenia subordinat al primer, amb el temps es convertiria en el portaveu dels municipis forans i un òrgan de govern supramunicipal. Aquesta nova estructura va proporcionar una millor organització i una representació més justa de les terres foranes. No podem oblidar que l'objectiu principal d'aquesta reforma, però, era reforçar el control reial sobre les zones d'interior.[23]

20 Arxiu del Regne de Mallorca, Pergamins, Rei Sanç, n. 3.

21 Vegeu: ARM, Còdex 14, Sindicat de fora, folis 1r-7v; ARM Còdex 15, Sindicat de fora, folis 4r-10v.

22 Planas Rosselló, A. (1992). *El Sindicat de Fora: Corporación representativa de las villas de Mallorca: (1315-1834)*. Miquel Font Editor, p. 56-65 i 327-336, doc. núm. 3.

23 Les sentències de 1315 han estat àmpliament analitzades per la historiografia. Veure: Santamaría Arández, Á. (1980). «Sobre la institucionalización de las asambleas representativas de Mallorca». *Anuario de Historia del Derecho Español*, 50, p. 206-302; Cateura Bennàsser, P. (1982). «Política y finanzas del Reino de Mallorca bajo Pedro IV de Aragón», *Estudis Baleàrics*, 82, p. 199-203; Planas Rosselló, A. (1992). *El Sindicat de Fora: Corporación representativa de las villas de Mallorca: (1315-1834)*. Miquel Font Editor.

La decisió reial també va estar encaminada a reforçar la seva presència per altres vies com per exemple el veguer de fora. El veguer forà, creat durant el regnat de Jaume II, formava part d'un conjunt de mesures per fomentar la zona rural de Mallorca. Tot i que el privilegi de la seva creació no està datat, es documenta la seva activitat ja el 1301. Aquesta figura, dissenyada com a representant de la monarquia en la part forana, va reforçar la presència reial i va reduir la dependència dels forans respecte als tribunals de la ciutat, evitant els costos i inconvenients dels desplaçaments per litigar.[24] El novembre de 1319, a Perpinyà, el rei Sanç va designar la vila de Sineu com a residència oficial del veguer forà. Aquest canvi va ser significatiu, ja que Sineu va guanyar una nova importància en el context de la centralització del poder, i va esdevenir un punt d'atenció per a la monarquia, amb el rei mateix establint-hi una residència temporal. A més, va ordenar al veguer de fora que aquest s'encarregués de gestionar la distribució dels ingressos obtinguts dels béns subhastats per la seva cúria, assegurant-se que es realitzés al lloc més adequat.[25] El veguer forà rebia un salari ordinari de la procuració reial per les causes que gestionava. Aquest càrrec estava millor remunerat que el de veguer de la ciutat o batlle de Mallorca, ja que —segons Antonio Planas— implicava més dedicació i desplaçaments per tota l'illa.[26] Tot i que inicialment el veguer forà actuava com a jutge ordinari en causes civils entre forans, progressivament va perdre aquestes atribucions en favor dels batlles locals. El 1322, Sanç va disposar que els batlles forans assumissin aquestes funcions judicials de manera completa.

També la dissolució de l'orde del Temple durant el Concili Ecumènic de Vienne (1311-1312) va ser un dels temes destacats en la primera etapa del regnat de Sanç. Pocs anys abans, la monarquia mallorquina havia lloat l'orde dels templers, tot i les severes acusacions formulades pel rei Felip IV de França en les seves cartes. Aquestes acusacions incloïen la instrucció de detenir immediatament els templers, una ordre donada el 1307 que no sembla haver tingut gran efecte als territoris de Mallorca. Poc temps després de l'emissió de la Butlla Vox in Excels pel Papa Climent V, el 1312, Sanç va reaccionar ràpidament a les demandes papals. Aquest document preveia l'abolició de l'orde del Temple, i el Papa demanava al monarca la captura de tots els templers sota la seva jurisdicció.[27] La monarquia mallorquina,

---

24 Planas Rosselló, A. (1995). «El Veguer de Fora (1301-1450)», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: Revista d'Estudis Històrics*, 51, p. 45-88.

25 Arxiu del Regne de Mallorca, Llibre del Sindicat de Fora, 141v-142.

26 Planas Rosselló, A. (1995). «El Veguer de Fora (1301-1450)», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: Revista d'Estudis Històrics*, 51, p. 45-88.

27 Vegeu Santamaría Arández, Á. (1970). «Alba del Reino de Mallorca». A: *Historia de Mallorca, III*, p. 57-62. Miramar.

però, va actuar amb prudència i discreció; la detenció dels templers i la confiscació dels seus béns era una qüestió de gran rellevància, que podia portar tant beneficis com perjudicis per a la corona. El febrer de 1313, Sanç es va reunir amb Arnau de Soler, cavaller de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. Aquesta trobada, de caràcter eminentment polític, va donar lloc a la cessió dels béns dels templers a l'orde dels hospitalers. Aquesta decisió s'emmarcava en un context de creixent preocupació entre els monarques, ja que la concentració de les propietats i privilegis dels templers en mans dels hospitalers podia generar una nova entitat amb prou força per desafiar l'Església, la noblesa i fins i tot la monarquia. Conscient d'aquesta amenaça, Sanç va imposar noves condicions en l'acord per a la transferència de béns entre ambdós ordes. Així, els béns dels templers als territoris mallorquins passarien als hospitalers, però també es reservava el dret de rebre els béns mobles per part de la monarquia. Aquest procés va comptar amb l'aprovació del Papa Climent V, i les condicions específiques de les compensacions —com rendes d'explotacions agrícoles, cases i altres actius— es van acordar al Palau Reial de l'Almudaina l'any 1314.[28] La concòrdia entre el rei Sanç i Arnau de Soler, representant de l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem es va produir sota certa controvèrsia entre ambdues parts. Finalment, el rei va aconseguir uns 30.000 sous de Mallorca i una renda anual de 2.000 sous de Barcelona a pagar pels hospitalers, a més de complir un servei militar contra els musulmans com ja feien els templers. També, la monarquia va aconseguir diverses propietats i rendes a Ciutat de Mallorca i a les viles que anteriorment eren del Temple.[29]

Alhora, Sanç de Mallorca va impulsar una nova mesura econòmica, que pretenia centrar directament la regulació de la banca i les seves pràctiques. En un context d'expansió del sistema bancari, tot i que els bancs estiguessin formalment assegurats, no es podia garantir que no acabessin en fallida, amb greus conseqüències per als seus clients i creditors. Per tal de prevenir aquestes situacions i establir un precedent dissuasiu, la Corona de Mallorca va implementar una mesura econòmica contundent. El 15 de juliol de 1314, davant les ocultacions de béns i les fugides dels canviadors que estafaven impunement els creditors, amb un comportament que desprestigiava la reputació del Regne de Mallorca, el rei va decretar una sanció exemplar: qualsevol banquer involucrat en aquestes pràctiques seria condemnat a mort i decapitat, sense cap possibilitat de rebre gràcia o indult. Aquesta decisió segurament

28 Maíz Chacón, J., & Tudela Villalonga, L. (2016). *Sanç i el rei pragmàtic*. Illa edicions.

29 Oleza y de España, J. de. (1931). «Caballerías de Mallorca. Caballería de la Orden de San Juan», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: Revista d'Estudis Històrics*, 23, p. 217-223; García de la Torre, J. (2007.). *L'orde del Temple a Mallorca (1230-1312)*, p. 91-94.

cercava protegir la confiança en el sistema bancari i garantir la justícia en les seves operacions.[30]

Confiscació i restabliment de la comunitat jueva mallorquina

El 1312, la comunitat jueva illenca va ser acusada de provocar greus disturbis a la capital de Mallorca, suposadament a causa del proselitisme que realitzaven entre els cristians alguns dels seus membres. Aquestes acusacions van ser aprofitades per Sanç de Mallorca per decretar la confiscació dels béns de la comunitat jueva, mesura que va permetre a l'administració reial intervenir en les finances jueves. El 1315, executant una sentència inquisitorial, el rei va condemnar tots els jueus a perdre els seus privilegis i a la confiscació dels seus béns, inclosa la sinagoga. La confiscació de béns de la comunitat jueva mallorquina segueix generant interrogants en l'actualitat, ja que ha estat tradicionalment vista com un episodi encara difícil d'explicar per la historiografia. En aquest mateix any, el monarca va imposar una multa de 95.000 lliures mallorquines als jueus de Mallorca com a rescat pels seus béns confiscats, una sanció que exigia l'abandonament dels delictes passats.[31] Quins delictes es mencionen? Per què una multa tan elevada? Gabriel Llompart i Jaume Riera consideren que la multa elevada era conseqüència d'un procés inquisitorial per delictes similars als que van cometre els jueus a altres ciutats durant aquell període: «Tenim notícies diverses de processos inquisitorials portats pel mateix fra Joan Llotger, a partir de la denúncia d'un convers, contra jueus singulars de Barcelona, de Lleida i de Saragossa, per qüestions d'heretgia que e concretaven en el retorn al judaisme d'alguns conversos jueus».[32] El relat tradicional, com per exemple el relat de Vicent Mut, afirmar que l'any 1314, uns cristians alemanys van intentar convertir-se al judaisme, fet que va alertar la Inquisició. Joan Llotger, inquisidor de l'Ordre de Predicadors, va investigar el cas, implicant jueus de diverses aljames i imposant-los severes multes a canvi de l'absolució. Posteriorment, l'arquebisbe de Tarragona els va acusar d'heretgia, augmentant així les multes. Sembla que aquests individus van ser acollits a Mallorca, fet que va motivar la multa: «L'any 1314 van arribar a Catalunya dos cristians alemanys amb la intenció de judaïtzar, i, com que no voler ser rebuts per les

---

30 Mercader Frau, A., & Cateura Bennàsser, P. (2014). *Banca pública y banca privada en el reino de Mallorca (S. xiii-xiv)*. El Tall.

31 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

32 Llompart Moragues, G., & Riera Sans, J. (1979). «La historia de Sancta Fide Catholica de Benet Espanyol (1548). La primera història dels jueus de la Ciutat de Mallorca», *Fontes Rerum Balearium*, 3, p. 141–192.

sinagogues de Lleida i Girona, van ser admesos a la de Mallorca; i en iniciar-se el procés, el bisbe Guillem de Vilanova els va condemnar a cent cinquanta mil florins; cent per als cofres de Sa Majestat, cinc mil per al bisbat, i la resta per a la Capella de Santa Fe».[33]

Així mateix, resulta complicat entendre com, en un període de tenses relacions entre les dues comunitats, també es van formular reclamacions i adoptar mesures a favor dels jueus. Per exemple, el 1312 es conserva una carta a Simó Roig de Beniforani, instat a pagar els deutes que tenia amb els jueus.[34] Llompart i Riera apunten que els esdeveniments a Mallorca, que inclouen documents sobre el procés i la sentència inquisitorial de 1313, s'han de situar en aquest context. Gràcies a un acord assolit el 1315, els béns individuals van ser retornats, però no així la sinagoga.[35] Aquest acord incloïa una clàusula que permetia als jueus deixar de pagar altres contribucions municipals durant el període establert, suggerint que el rei va apropiar-se parcialment de la fiscalitat municipal. Sanç també va decretar la possibilitat d'expulsar de Mallorca els jueus *malsins*. Els *malsins* són una figura present en la tradició popular i la literatura medieval, el terme, s'utilitzava sovint per referir-se als jueus acusats de traïció, conspiració o danys contra la societat cristiana o també contra la comunitat jueva, qüestió que generava acusacions, conflictes i problemes de tota mena.[36]

La decisió de Sanç I de restaurar parcialment els drets i els béns de la comunitat jueva de Mallorca el 1318 proporciona una valuosa perspectiva sobre les dinàmiques de poder i les tensions econòmiques del seu regnat. A partir de les evidències documentals disponibles, podem observar com les mesures adoptades per Sanç I reflectien tant un intent de reparació com una estratègia per mantenir l'estabilitat econòmica i social del regne. Un exemple clar d'això és que el 9 de juny de 1316, Sanç va ordenar que els béns embargats a la comunitat jueva fossin retornats a aquells que havien pagat una part del deute de 65.000 lliures.[37] Sembla evident una voluntat del rei de restablir part del patrimoni jueu, mostrant una certa flexibilitat en l'aplicació de les

---

33 Mut, V. (1840). *Historia general del Reino de Mallorca*. Imp. Nacional, III, 384.

34 Arxiu del Regne de Mallorca, Lletres Reials, registre 3, f. 40r.

35 Llompart Moragues, G., & Riera Sans, J. (1979). «La historia de Sancta Fide Catholica de Benet Espanyol (1548). La primera història dels jueus de la Ciutat de Mallorca», *Fontes Rerum Balearium*, 3, p. 141–192.

36 Blasco Martínez, A. (1994). «Los malsines en el reino de Aragón: una aproximación», *Proceedings of the Eleventh World Congress of Jewish Studies, Division B: The History of the Jewish People, I*, Jerusalem, p. 87-88.

37 Arxiu del Regne de Mallorca, Reial Patrimoni, Registre, 25, f. 12r.

sancions imposades anteriorment. Així, aquest gest no només reflecteix un intent de compensar els danys econòmics causats a la comunitat jueva, sinó també una estratègia per equilibrar les tensions socials i assegurar la cooperació econòmica amb la monarquia de la comunitat jueva a l'illa. La preocupació del monarca per protegir els interessos comercials jueus sembla clara també. Per garantir la continuïtat del comerç en un context de guerra amb territoris enemics de la Corona, el monarca va permetre als jueus utilitzar embarcacions per transportar mercaderies des de zones hostils, amb la condició que aquests béns no es destinessin a enemics musulmans.[38] El juny de 1316, Sanç de Mallorca va ordenar reparar els danys soferts per les mercaderies de la comunitat jueva;[39] el 18 de juliol de 1316, el monarca va ordenar que els veïns de Sóller saldessin els seus deutes amb els jueus abans de Nadal d'aquell mateix any,[40] cosa que podria evidenciar l'esforç del monarca per assegurar el compliment de les obligacions econòmiques, enfortint el control reial sobre les finances i consolidant la importància de mantenir l'estabilitat econòmica al regne.

Finalment, també es va determinar la restauració de l'autonomia jueva el 28 de març de 1318, cosa que li permet, entre altres qüestions, una major sobirania d'acció i la llibertat d'elegir nous secretaris, com es feia en temps anteriors.[41] Aquest gir en la política reial contrastava amb les mesures punitives anteriors, indicant un canvi cap a una actitud més conciliadora per part del monarca. Hom pot considerar que la comunitat jueva a Mallorca es trobava en un context complex de relacions amb la monarquia i les autoritats cristianes. La legislació promulgada pel rei Sanç entre 1319 i 1320 reflecteix un intent de gestionar aquestes relacions amb un enfocament que combinava elements de protecció i control, tot intentant equilibrar les necessitats i tensions internes i externes que afectaven la comunitat jueva de l'illa. La situació dels jueus a Mallorca durant aquest període era rellevant tant per la seva influència econòmica com per les tensions socials amb la comunitat cristiana. Els jueus tenien un paper fonamental en l'economia local com a comerciants i creditors, però aquesta posició sovint els posava en el centre de conflictes socials i econòmics.[42] Les autori-

38 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

39 Arxiu del Regne de Mallorca, Reial Patrimoni, Registre, 12.

40 Arxiu del Regne de Mallorca, Reial Patrimoni, Registre, 15.

41 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

42 Maíz Chacón, J. (2010). *Los judíos de Baleares en la Baja Edad Media: Economía y política*. UNED - Universidad Nacional de Educación a Distancia.

tats cristianes, així com alguns membres de la comunitat cristiana, podien percebre les seves activitats econòmiques com una font de rivalitat i enfrontament.

El 21 de juliol de 1319, Sanç de Mallorca va emetre un decret per expulsar els jueus estrangers que generaven disturbis dins la comunitat.[43] La protecció de la comunitat local era essencial per evitar el deteriorament de les relacions entre jueus i cristians i garantir que la convivència fos tan pacífica com sigui possible. De igual manera, el 7 de setembre de 1319, Sanç va ordenar la restitució dels béns als jueus mallorquins que havien estat confiscats a València.[44] A partir del 17 de setembre de 1319, Sanç va establir regulacions específiques sobre els aspectes socials i econòmics de la vida jueva. Per exemple, els secretaris de l'aljama, van rebre l'autorització per regular les vestidures i les despeses en celebracions socials com les noces. Aquesta regulació va ser una forma de controlar la visibilitat de la comunitat jueva i evitar que el seu comportament econòmic i social causés tensions amb els cristians.[45]

Cal afegir que Sanç també es va enfrontar a les tensions internes de la comunitat urbana amb la comunitat jueva. El juliol de 1320, va decretar que els jueus podrien mantenir les seves botigues dins la ciutat, però amb la condició que no hi residissin de manera permanent.[46] La restricció residencial pretenia evitar la concentració de la comunitat jueva en àrees específiques, fet que hauria pogut intensificar les tensions amb la població cristiana. Un altre exemple significatiu de la seva gestió dels conflictes va tenir lloc el 7 de juliol de 1323, quan es va decidir la transferència de la capella de Santa Fe. La mesura, que va implicar una contribució econòmica notable a la catedral de Mallorca, reflecteix una estratègia basada en la compensació econòmica i la reassignació de recursos per gestionar els desafiaments socials i religiosos de l'època.[47]

Com podem entendre tot el procés en el seu conjunt? Tot fa pensar que les mesures de confiscació de béns jueus no només tenien repercussions directes sobre la

---

43 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

44 Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria Regia, Jaume II, Registre, 51.

45 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

46 Pons Pastor, A. (1949). *Libre del Mostassaf de Mallorca*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, CSIC, doc. 118.

47 Villanueva, J. (1851). *Viaje literario a las iglesias de España. Tomo XXI. Mallorca*. Imp. de la Real Academia de la Historia.

comunitat hebrea, sinó que també impactaven profundament l'economia global de l'illa. La paralització de l'activitat de l'aljama podia afectar greument sectors claus com el comerç i l'artesania, que aportaven ingressos essencials al fisc reial. A més, la venda forçada dels béns confiscats podia desencadenar una caiguda dràstica en el seu valor, provocant un efecte dominó en el mercat i, per extensió, en l'estabilitat econòmica local.[48] Tot i aquestes mesures, Sanç I va evitar una dissolució completa de l'aljama, conscient de les greus conseqüències que això podria tenir per al regne. La desaparició d'una comunitat tan rellevant hauria estat contraproduent per a l'economia i per a l'estabilitat política, mentre que la depreciació del valor dels béns immobles, especialment a la capital, hauria afectat negativament altres actius vinculats. Per aquestes raons, el monarca i els seus funcionaris van optar per una solució més pragmàtica: negociar amb els representants de l'aljama la condonació de la confiscació a canvi d'una elevada multa.[49] Aquest procés, però, va ser complex i sovint implicava reajustaments en les condicions de pagament, reflectint les tensions i el joc de forces entre les autoritats reials i la comunitat jueva. Aquesta consciència econòmica va portar el monarca a actuar amb cautela. De fet, no va ser fins al 1320, vuit anys després, que Sanç I va prendre mesures contra els jueus que operaven botigues fora de l'aljama, en violació dels acords de reagrupament establerts a finals del segle xiii. Aquesta decisió reflecteix una política calculada, orientada a mantenir l'equilibri entre la pressió fiscal i la preservació de l'estabilitat social i econòmica del regne.[50]

La defensa naval i la promoció comercial

Un dels aspectes més destacats del regnat de Sanç I de Mallorca va ser la potenciació de la defensa naval de les Illes Balears, una necessitat vital en un context d'amenaça constant per part de corsaris musulmans i genovesos. A la Mediterrània del segle xiv, la seguretat marítima era essencial per a la supervivència dels regnes insulars, especialment un territori com el de Mallorca, vulnerable per la seva situació estratègica. Malgrat que les relacions amb Aragó i França semblaven estabilitzades, els atacs pirates musulmans continuaven sent una amenaça persistent per a la seguretat de les illes i del comerç marítim. El primer intent de Sanç per fer front a aquesta problemàtica van ser les Ordinacions de 1315, que establien mesures de defensa per

48 Cateura Bennàsser, P. (1998). *El regne esvaït: Desevolupament econòmic, subordinació política, expansió fiscal, (Mallorca 1300-1335)*. El Tall.

49 Fita, F., & Llabrés Quintana, G. (1900). «Privilegios de los hebreos mallorquines en el Códice Pueyo. Segundo periodo. Sección primera», *Boletín de La Real Academia de La Historia*, 36, p. 122–148.

50 Arxiu del Regne de Mallorca, Lletres Reials, Registre, 6, 13.

protegir les viles. No obstant això, aquestes normes no incloïen la defensa costanera ni l'àmbit marítim, fet que deixava les illes exposades a les incursions externes. La possessió reial d'una galera i una coca era insuficient per cobrir les necessitats de seguretat marítima. Això va portar Sanç a buscar una solució més estructurada i eficient: la creació d'una flota defensiva.

La resposta de Sanç a aquesta situació es va concretar en el conveni de la «Flota del Pariatge», establert el maig de 1316. Aquesta iniciativa proposava la creació d'una armada destinada a protegir el regne de Mallorca, amb un sistema de finançament i gestió compartits entre la Corona i la Universitat de Mallorca. L'acord estableix les bases per a la creació i manteniment d'una armada destinada a protegir el regne de Mallorca dels atacs dels pirates sarraïns i d'altres cristians que exercien activitats de pirateria;[51] i preveia que els costos i beneficis es repartirien a parts iguals, un 50% a càrrec del rei i l'altre 50% a càrrec dels habitants del regne, representats per la Universitat.[52] La flota es va estructurar amb quatre galeres de combat, dos llaüts amb cent rems cadascun i dues barques auxiliars. La seva jurisdicció marítima incloïa una àmplia zona al voltant de les Illes Balears, que s'estenia més enllà de Menorca, Eivissa i fins a Bugia, al nord d'Àfrica, i el Principat. Aquesta cobertura assegurava la protecció del comerç marítim i de les costes del regne. Per garantir l'eficàcia i la transparència en la gestió, es van nomenar dos almiralls, un designat pel rei i un altre pels jurats de Mallorca, amb autoritat igualitària. A més, dos administradors de fons, també representants de cada part, gestionaven les despeses i ingressos de la flota.

Tot i la rellevància del projecte, les negociacions entre el rei i la Universitat van ser complicades. Els representants municipals consideraven que el cost de construir i mantenir una flota era superior als beneficis derivats de la protecció naval. Aquesta percepció va generar desacords sobre el repartiment de les despeses. Així mateix, les illes de Menorca i Eivissa no van ser obligades a contribuir econòmicament, ja que es considerava que els atacs piràtics en aquestes zones eren menys freqüents.[53]

---

51 Arxiu del Regne de Mallorca, Llibre de Privilegis i Franqueses confeccionat en 1334 per Romeu dez Poal, ff. 111v-114r.

52 López Bonet, J. F. (1998). «Els pariatges del rei Sanç». A: *XVI Jornades d'Estudis Històrics Locals «El Regne de Mallorca a l'època de la Dinastia Privativa»*, p. 101–132. Institut d'Estudis Baleàrics.

53 Hom pot trobar documentació sobre diversos incidents. Per exemple, es conserva una súplica dirigida per Bolax ben Maymo, Jacob Cohenn, Rafel Dayan i Magaluf ben Saadon, jueus secretaris de l'aljama, en la qual denunciaven el saqueig de béns i mercaderies al port d'Eivissa i a la nau d'Arnay Martí al port d'Alacant, perpetrat per homes armats procedents de València (Arxiu del Regne de Mallorca, Lletres Reials, registre 6, 23v, 69r-69v). Aquesta petició va motivar l'emissió d'una ordre dirigida al batlle de València i al rei d'Aragó per tal de gestionar la restitució dels béns sostrets.

El principal objectiu de la flota era protegir la ciutat i el regne de Mallorca, així com els seus habitants, comerciants i mercaderies. Això incloïa garantir la seguretat dels béns que arribaven o sortien del regne. Tanmateix, l'ús de l'armada es limitava a operacions defensives, sense intencions ofensives, assegurant que les seves accions no comprometessin els drets ni els recursos del regne. Per evitar abusos, es va establir que el rei només podria utilitzar les galeres per a afers personals o de la Corona, però no per a activitats comercials.

Malgrat les resistències, el conveni va ser una resposta pragmàtica a les necessitats defensives del regne. Va establir bases sòlides per a una defensa compartida, tot i que les aportacions econòmiques es van demostrar insuficients per afrontar completament els desafiaments marítims de l'època. Segons Ortega, les contribucions des de terres continentals tampoc van ser suficients per compensar la vulnerabilitat d'una costa extensa exposada a flotes enemigues.[54] En paral·lel, Sanç va reconèixer la importància de mantenir relacions econòmiques estables amb la comunitat jueva, un col·lectiu clau per a l'economia del regne. El 9 de juny de 1316, va ordenar el retorn dels béns confiscats als jueus que havien complert amb les seves obligacions fiscals, una decisió que buscava reparar el dany causat per confiscacions anteriors i restablir la confiança en la Corona. Pocs dies després, l'11 de juny, va ordenar compensar els danys ocasionats a les mercaderies d'aquesta comunitat.[55] Aquestes accions reflectien l'interès del monarca per preservar l'estabilitat econòmica i garantir la continuïtat de les activitats comercials en un context de gran tensió.

Tot fa pensar que l'economia de Mallorca sota el regnat de Sanç I era robusta, amb una situació de partida favorable gràcies a la cordial relació amb França i una entesa amb Aragó. El comerç exterior era el principal motor econòmic de l'illa, especialment en èpoques de pau que permetien un trànsit més segur, constant i eficient de mercaderies. Des de l'inici, el matrimoni de Sanç amb Maria de Nàpols va jugar un paper important en l'expansió del comerç mallorquí cap a la Mediterrània central i oriental, oferint tractes de favor als comerciants per fomentar el creixement econòmic. Durant els primers anys del segle xiv, el regne de Mallorca, va intentar consoli-

---

Paral·lelament, també es documenta una queixa formulada per mercaders jueus i cristians de la Ciutat de Mallorca, que denunciaven la captura d'un vaixell de Castelló Ros, carregat amb mercaderies al port de Cartagena i amb destinació a Massagrani. Aquest vaixell havia estat interceptat per Pere Llopis d'Ayala, adelantat de Múrcia, amb un botí valorat en 535 lliures, 11 sous i 5 diners (Arxiu del Regne de Mallorca, Colección Pascual, Pergaminos, 9).

54 Ortega Villoslada, A. (2024). *Sancho I de Mallorca. El monarca ecuánime*. Ajuntament de Palma.

55 Arxiu del Regne de Mallorca, Reial Patrimoni, Registre 25, f. 12v.

dar-se com un actor destacat a les rutes comercials internacionals. Un dels principals objectius era enfortir les relacions amb les fires europees més importants, com la de Champagne, un centre comercial vital on els mercaders de tota Europa es reunien per negociar. L'any 1317, la participació mallorquina en aquesta fira es va convertir en un punt estratègic, ja que el rei Sanç va negociar acords amb 55 mercaders a Perpinyà per garantir l'accés continuat a aquestes rutes i mantenir la pau comercial.[56] En aquest context, Sanç I va posar un especial èmfasi en el foment del sector tèxtil a Mallorca, considerat un element clau de l'economia de l'illa. Inspirant-se en la producció de draps de qualitat i en el model establert a Perpinyà, va impulsar una organització més eficient de la indústria de la llana.[57] Aquest procés va culminar amb la redacció, entre 1315 i 1321, de diversos capítols —destinats a paraires, tintorers i drapers de llana—, que establien les bases per a la regulació tècnica i laboral de la producció tèxtil. A més, es va impulsar la creació d'infraestructures fonamentals per al desenvolupament d'aquesta indústria, com els molins drapers, el tirador i la Casa dels Paraires.[58] A més, va establir relacions comercials amb ciutats com Cotlliure i Montpeller,[59] que van facilitar la introducció de noves tècniques i coneixements en aquest sector. Aquesta política no només buscava augmentar la qualitat i la competitivitat dels productes mallorquins, sinó també possiblement reforçar la seva presència als mercats internacionals.

Per garantir el desenvolupament del comerç marítim i enfortir la defensa naval del regne, Sanç I va promoure la construcció de drassanes a Porto Pi l'any 1319. Aquell mateix any, el 6 de novembre, des de Perpinyà, el rei va cedir als jurats i a la Universitat de Mallorca uns terrenys que anteriorment havien estat un cementiri jueu, amb l'objectiu de destinar-los a la construcció de drassanes o a altres usos que decidissin els jurats, sempre mantenint-ne la funció com a espai públic. Aquest tipus de donacions no eren inusuals; per exemple, el 1263, Jaume I d'Aragó havia cedit

---

56 Ortega Villoslada, A. (2024). *Sancho I de Mallorca. El monarca ecuánime*. Ajuntament de Palma.

57 Vegeu els estudis: Wolff, P. (1987). «Deux centres catalans au Moyen Age: Barcelona et Perpignan», *Medievalia*, 7, p. 109-124; Pinto, A. (2012). «Draperie et développement urbain: Le cas de Perpignan à la fin du Moyen âge (xiii-xv siècles)». A: *Morphologie et identité sociale dans la ville médiévale hispanique*, p. 365-416. Presses Universitaires de Savoie; i especialment les darreres aportacions del volum: Poujade, P. (2022). *Nouvelle Histoire de Perpignan*. Trabucaire Editions.

58 Bernat Roca, M. (1995). *Els III mesters de la llana: Paraires, Teixidors de Llana i Tintorers a Ciutat de Mallorca (s. xiv-xvii)*. Institut d'Estudis Baleàrics; Bernat Roca, M. (1986). «L'obratge dels draps de llana i els "Capítols" del rei Sanxo. Una hipòtesi de treball», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 42, p. 63-78.

59 Pinto, A. (2012). «Draperie et développement urbain: Le cas de Perpignan à la fin du Moyen âge…».

un antic cementiri jueu al monestir de Valmagne, a Montpeller, per establir-hi un estudi de Teologia.[60] Els terrenys es van integrar al patrimoni reial arran de l'embargament que va afectar l'aljama mallorquina a causa de la sanció de 1315. Tot i que una part significativa del patrimoni va ser retornada als jueus, algunes propietats no van ser restituïdes als seus antics propietaris, sinó que van passar a mans cristianes de manera indirecta. També, el 1320, el llochtinent Dalmau de Banyoles va proposar un canvi progressiu en el tipus de naus utilitzades, suggerint substituir les naus i coques per galeres. Aquestes últimes oferien millores en defensa i eren més adequades per a llarga distància. L'objectiu era augmentar la presència mallorquina a Flandes i Anglaterra.

Malgrat tot, el redreçament de la draperia i del comerç mallorquí, no es va consolidar completament, ja que el canvi implicava un gran cost econòmic i molts mercaders preferien els mercats propers, ràpids i de beneficis immediats, com la costa africana. Així i tot, alguns comerciants sí que van adoptar el canvi.[61] Tot i els esforços per dinamitzar l'economia i reforçar la defensa, el regne de Mallorca es va enfrontar a greus dificultats financeres durant el regnat de Sanç I. Malgrat tenir un patrimoni considerable i diversitat de rendes, els ingressos no eren suficients per mantenir l'armada reial ni per completar projectes heretats de Jaume II, com el convent de Sant Domingo o la capella de la Trinitat.[62] Això va portar Sanç a cercar acords amb altres monarques, inclosos tractats amb el sultà de Bugia per establir taxes duaneres compartides, però aquests esforços no van ser suficients per revertir la situació.[63] Paral·lelament, les tensions amb la Corona d'Aragó es van intensificar, especialment durant les campanyes militars a Sardenya (1321-1322), que van significar una gran càrrega econòmica per al regne mallorquí.[64] Malgrat les dificultats, Sanç va intentar

60 Ortega Villoslada, A. (2001). «Donación de Sancho I de Mallorca de un antiguo cementerio judío a la ciudad de Mallorca», *Espacio, Tiempo y Forma. Serie III, Historia Medieval*, 14, p. 143–162.

61 Sastre Moll, J. (1994). «El puerto de la Ciudad de Mallorca durante el reinado de Sancho y la regencia de Felipe de Mallorca (1311-1330). Rentas feudales y reinversión», *Miscel·lània de Textos Medievals*, 7, p. 141–188.

62 Cateura Bennàsser, P. (1998). *El regne esvaït: Desevolupament econòmic, subordinació política, expansió fiscal, (Mallorca 1300-1335)*. El Tall.

63 Sevillano Colom, F. (1968). «De Venecia a Flandes vía Mallorca y Portugal. Siglo xiv», *Bolletí de La Societat Arqueològica Lul·liana*, 33, p. 1–33.

64 Pau Cateura va estimar que, a més del cost inicial de les galeres mallorquines destinades a la guerra de Sardenya, calia tenir en compte altres despeses logístiques, com la reparació, el subministrament de queviures i el manteniment de les embarcacions. Això posa de manifest que els 500.000 sous, quantitat en què Sanç havia valorat aquesta ajuda, van ser superats ràpidament. Vegeu: Cateura Bennàsser, P.

preservar un cert grau d'autonomia administrativa per estabilitzar el govern local i evitar el malestar social, una estratègia que tenia com a objectiu combinar la cooperació de les elits locals amb el manteniment de l'autoritat reial. La presència a les Balears de grans companyies mercantils i d'operadors procedents, principalment, de Venècia o Gènova impedia la materialització d'algunes iniciatives locals, ja que el camí cap a l'Atlàntic o cap a Barcelona estava, en certa manera, controlat per aquests agents. Tot i això, les rutes que connectaven amb el Magrib, amb l'interior de l'illa de Mallorca o amb les xarxes de redistribució de productes a València i al seu hinterland no estaven sotmeses al mateix grau d'influència.[65]

La qüestió successòria de Sanç I: entre la continuïtat dinàstica i els reptes polítics

Després del retorn dels territoris insulars a la Corona de Mallorca per mitjà del Tractat d'Anagni (1295) i els acords d'Argilers (1298), les relacions entre la Corona d'Aragó i la de Mallorca es van mantenir en un equilibri tens. Tot i les rivalitats comercials i polítiques habituals, sobretot en els mercats italians i nord-africans, els dos regnes van col·laborar en un marc de respecte i pragmatisme polític. Aquesta etapa de relativa estabilitat es va veure reforçada per Sanç I de Mallorca, que, en accedir al tron el 1311, va adoptar una política de bon veïnatge i prudència. Contràriament a les visions tradicionals que el descriuen com un rei feble, Sanç va demostrar ser un administrador competent, especialment pel que fa al desenvolupament de les institucions insulars.[66]

El 1318, Jaume II d'Aragó va convocar Sanç a les corts catalanes de Tortosa per debatre qüestions institucionals i, de manera informal, va plantejar la qüestió successòria. Segons el monarca aragonès, en absència d'hereus legítims de Sanç, la Corona de Mallorca hauria de revertir a Aragó, tal com estipulava el testament de Jaume I. Sanç, que no tenia fills legítims amb la seva esposa Maria d'Anjou, no va rebutjar directament la proposta, però va demanar temps per consultar els seus consellers. Aquesta reunió, però, va posar de manifest les diferències entre ambdues Corones

(1998). *El regne esvaït: Desevolupament econòmic, subordinació política, expansió fiscal...*, p. 36.

65 SOLER MILLAR, L. (2006). «Los judíos valencianos, el mercado y las rutas mercantiles en el Mediterráneo Bajomedieval», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 15, p. 87-108; MAÍZ CHACÓN, J. (2006). «Los judíos mallorquines en el comercio y en las redes de intercambio valencianas y mediterráneas del medievo», *Anales de la Universidad de Alicante: Historia medieval*, 15, p. 75-86.

66 SANTAMARÍA ARANDEZ, Á. (1982). «Tensión Corona de Aragón-Corona de Mallorca. La sucesión de Sancho de Mallorca (1318-1326)», *En la España medieval*, 2, p. 424.

i va obrir un període de tensió.[67] Durant els anys següents, les negociacions es van caracteritzar per l'alternança entre demandes i ajornaments. Jaume II d'Aragó va intentar pressionar Sanç mitjançant emissaris com Bernat des Fonollar, que, el gener de 1319, va sol·licitar formalment el reconeixement dels drets successoris d'Aragó. No obstant això, Sanç es va mantenir ferm en la seva interpretació del testament de Jaume I, segons la qual la successió havia de recaure en el seu nebot, l'infant Jaume, fill de Ferran de Mallorca.[68] El conflicte successori va portar a l'acord de Girona el 1321, pel qual Sanç va aconseguir l'exempció vitalícia de certes obligacions feudals, com assistir a les corts catalanes i prestar potestats al rei d'Aragó.[69] A canvi, la Corona de Mallorca es va comprometre a una important aportació militar i financera per a la campanya de Sardenya. Aquesta aportació incloïa una flota de 20 galeres, 100 cavalls armats i un préstec de 25.000 lliures barcelonines. Tot i l'esforç econòmic que va suposar, Mallorca disposava de recursos gràcies a les reformes iniciades per Jaume II de Mallorca i continuades per Sanç.[70]

Tanmateix, la participació en la campanya de Sardenya va tenir repercussions negatives per al comerç mallorquí en mercats italians, i les tensions amb Aragó van posar de manifest la posició vulnerable de la Corona de Mallorca. També es van negociar els drets sobre Montpeller, una ciutat estratègica, que permet a Sanç negociar directament amb el rei de França, cosa que li atorgava una major flexibilitat en la política exterior. Però la salut de Sanç es va deteriorar el 1324, i es va establir un consell de regència format per tres ciutadans de Mallorca, dos de Perpinyà i un de Puigcerdà per gestionar els afers del regne. Finalment, el 4 de setembre de 1324, Sanç va morir, deixant un llegat marcat per tensions polítiques, econòmiques i religioses, però també per als seus esforços per mantenir la unitat i la prosperitat del regne de Mallorca.

El final del regnat de Sanç I de Mallorca va estar marcat també per nous reptes: una fragilitat financera evident i la seva falta de descendència directa. El seu germà

67 Maíz Chacón, J., & Tudela Villalonga, L. (2016). *Sanç i el rei pragmàtic*..., p. 68-70.

68 Cateura Bennàsser, P. (1998). «El regne de Mallorca, estructura política i viabilitat financera (1300-1327)». A: *XVI Jornades d'Estudis Històrics Locals «El regne de Mallorca a l'època de la dinastia privativa»*, p. 13-36. Institut d'Estudis Baleàrics; i, Santamaría Arandez, Á. (1982). «Tensión Corona de Aragón-Corona de Mallorca...», p. 431.

69 Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria Reial, Registre 220, 41v, citat a: Aguiló, E. de K. (1902). «Jaume II d'Aragó eximeix el rey en Sanxo de Mallorca de l'obligació feudal de presentar-se cada any personalment a la seva cort i de donar-li postat de ses terres», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 9, p. 289-290.

70 Santamaría Arandez, Á. (1982). «Tensión Corona de Aragón-Corona de Mallorca...», p. 438-439.

Ferran tenia un fill, Jaume, i Jaume II d'Aragó pressionava perquè es prengués una decisió sobre qui hauria de succeir el rei. Segons la interpretació aragonesa del testament de Jaume I, en absència d'hereus, el patrimoni de la Corona de Mallorca hauria de ser revertit a Aragó. No obstant això, a Mallorca es defensava una interpretació diferent, segons la qual la successió podia recaure en altres membres de la família reial. Aquesta discrepància va generar una gran tensió política, que va arribar al seu punt àlgid el 1318, quan es va decidir que l'infant Jaume seria l'hereu.[71] Aquesta resolució va intensificar la confrontació diplomàtica, que es va veure agreujada pels atacs corsaris i pirates genovesos, així com pel conflicte de Sardenya. Davant aquesta situació, Jaume II d'Aragó va proposar dues opcions a Sanç. La primera era que Mallorca pagués una gran quantitat econòmica a canvi de no haver de rendir homenatge a la Corona d'Aragó. La segona, més conciliadora, consistia a anar a Girona i reconèixer-se vassall de Jaume II. Sanç va optar per la segona opció i es va desplaçar a Girona per rendir homenatge al rei d'Aragó. A canvi, Jaume II va exigir l'ajuda de Mallorca per a la campanya de Sardenya, que comptava amb el suport papal, un préstec de 500.000 sous i la contribució de 20 galeres i 100 cavallers.[72] A canvi d'aquests compromisos, Jaume II va acceptar que Jaume III fos reconegut com a futur rei de Mallorca.

71 Santamaría Arandez, Á. (1982). «Tensión Corona de Aragón-Corona de Mallorca...», p. 423–495.

72 Ibídem.